

Heikki Vuorimies

Ruotusotilaat 1700-luvun maaseutuyh- teisöjen jäseninä

**RUOTUSOTILAAT
OSANA MAASEUTUYHTEISÖJEN
VÄESTÖÄ**

SUKUTUTKIMUSLUENTO RUOTUSOTAMIEHISTÄ.
LUENNOITSIJANA FT HEIKKI VUORIMIES.

**11.3.2025 KLO 18
KOUVOLAN PÄÄKIRJASTO**

 Pohjois-Kymen sukututkijat ry

KOUVOLAN KIRJASTO

Kouvolassa tiistaina 11.3.2025

Esityksen rakenne

- 1 Vakinainen sotilaanpitoa ja sen vaatimia järjestelytoimia
- 2 Ruotusotilaat maaseutuyhteisöjen jäseninä
- 3 Entä sitten?

1 Vakinaisen sotilaanpito

Muutama sana käsitteistä

- Sotilas ... yläkäsite armeijan palveluksessa oleville
- Rivisotilas
- Ruotusotilas
 - Vakinaiset maakuntarykmentit (1680–1809) ja Krimin sodan aika
 - Ratsuväki/rakuunarykmentit/jääkäripataljoonat
 - Jalkaväkirykmentit
 - Ratsumies, rakuuna, jääkäri (rusthollit)
 - Sotamies (ruotutalot, ruodut)
- Ruotujakolaitos
- Määräjakolaitos
- Muita joukko-osastoja: Värvätty, laivasto, laivamiehet, tykistö ym.

Vakinaiseen sotilaanpitoon siirtyminen

Valtiopäiväpäätökset:

– alustava 1680, lopullinen 1682

Päätöksen mukaan kaikissa maakunnissa siirryttiin

– vakinaiseen sotilaanpitoon ja

– kiinteisiin maakuntarykmenteihin

Miksi ?

- 1600-luvun rykmenttejä täydennettiin pakko-otoilla eli väenotoilla
- Väenotot olivat ennustamattomia ja työläitä
- Liian moni isäntä joutui sotaan -> taloja autioitui
- Sijaissoitilaiden pestiraha ja pääpalkka nousivat kohtuuttoman korkeiksi
- Väenottoa pakoilu ja karkuruus yleistyi

Milloin ?

- Taalainmaa 1621/1635, Laivamiehenpito 1640, Jämtlanti 1645, Västerbotten 1649

Valtiopäiväpäätökset 1680 ja 1682

- Viipurin ja Savonlinnan lääni 1681/1682, Uudenmaan ja Hämeen sekä Turun ja Porin läänit 1695, Pohjanmaan lääni 1733

Lopputulokset!

- **Organisaatiouudistus**, jolla pyrittiin vakiinnuttamaan miehistön hankinta ja ylläpito niin sodan kuin rauhan aikana
- **Ulkoistus**, jossa rykmenttien miehistön hankinta ja ylläpito säilytettiin lähes kokonaisuudessaan **talollisten vastuulle**.
- Kruunu isäntänä vain silloin kun se tarvitsi miehet joko katselmuksiin, harjoituksiin, työvoimaksi tai sotijoiksi.

3 ratsuväkirykmenttiä

- Turun ja Porin lääni
- Uudenmaan ja Hämeen lääni
- Viipurin ja Savonlinnan lääni
eli Karjala

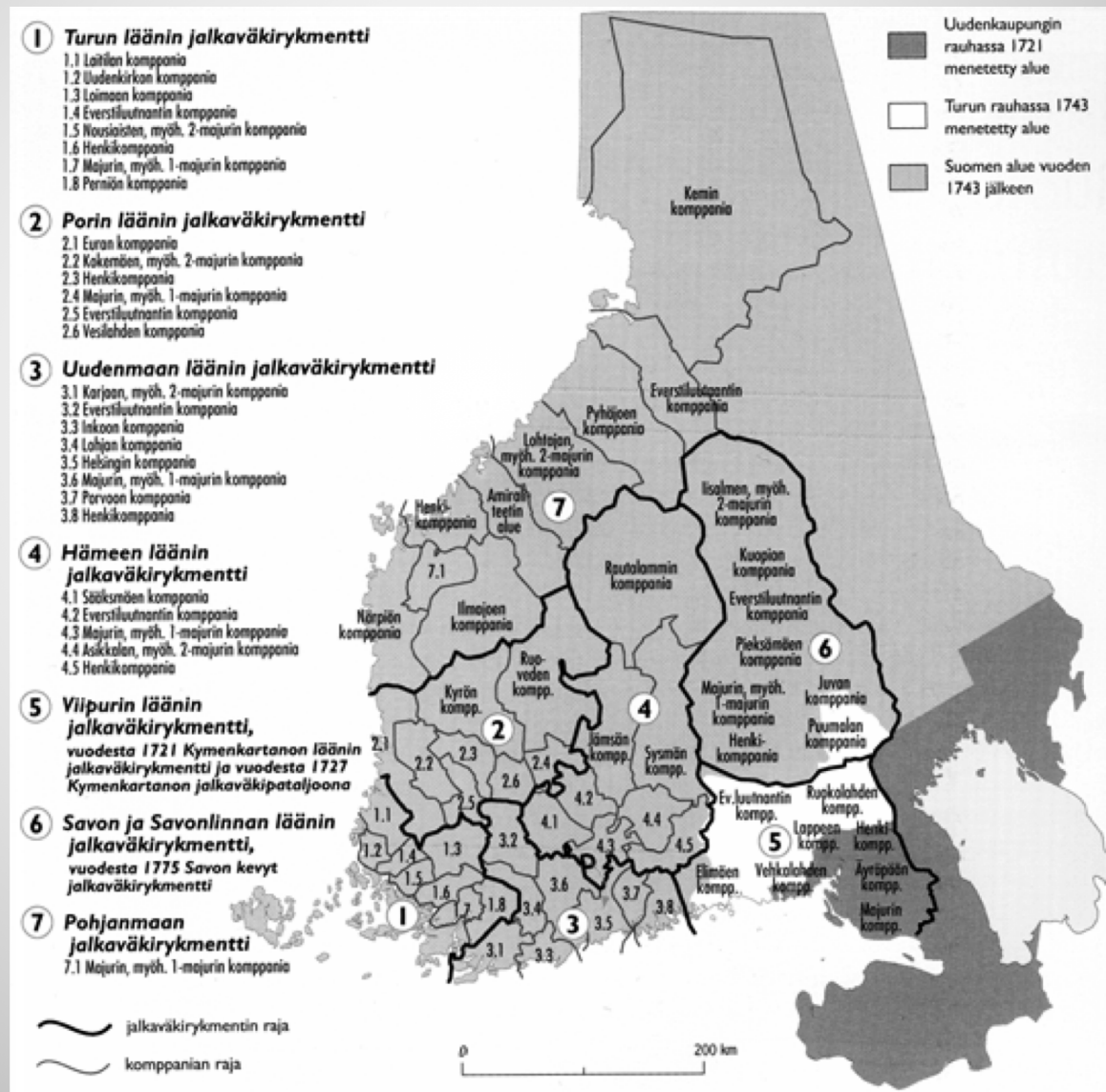

7 jalkaväkirykmenttiä

- Turun läänin
- Porin lääni
- Uudenmaan lääni
- Hämeen lääni
- Viipurin läänin
- Savon ja Savonlinnan lääni
ja
- Pohjanmaan läänin

Jalkaväkirykmentit kartalla

Jalkaväkirykmentin rakenne

Viipurin läänin jalkaväkirykmentti, Kyminkartanon läänin jalkaväkirykmentti/-pataljoona/-kevyt jalkaväkipataljoona.

- Esikunta (Staben)
- Kahdeksan komppaniaa (ViipurinJR):
 - Henkikomppania (Everstin k.) – 1721
 - Everstiluutnantin komppania
 - Majurin komppania – 1721
 - Vehkalahden komppania – 1743
 - Ruokolahden komppania – 1743
 - Elimäen komppania
 - Äyräpään komppania – 1721
 - Lapveden komppania, sitt. Majurin komppania – 1743

Jalkaväkikomppanian päällystö

- Kapteeni
- Luutnantti
- Vänrikki
- Väepeli
- Kersantti
- Katselmuskirjuri
- Lippumies – *förare*
- Majoittaja – *furir*
- Varusmestari – *rustmästare*
- (Piipari)
- Kaksi rumpalia

Puustellilaitos

- Luotiin 1680-luvulla – kullekin viranhaltijalle valittiin arvon mukainen virkatalo eli puustelli.
- Päälystö pyrittiin niiden avulla asuttamaan miehistön keskuuteen.
- Oli osa määräjakolaitosta ja muodosti osan viranhaltijoiden palkasta. Liittyy vahvasti ruotujakolaitokseen.

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA
KÄSIKIRJOJA III

KAARLO WIRILANDER

SUOMEN ARMEIJAN
UPSEERISTO JA ALIUPSEERISTO
1718–1810

VIRKATALONHALTIJAIN LUETTELOT

OFFICERARE OCH UNDER
VID FINLANDS
1718–1810

FÖRTECKNINGAR ÖVER BOSTÄ

Wirilanderin virkatalonhaltijain luettelot

657. Majoittaja

Virkatalo: Valkeala Toikkala n:o 5

Karl Nicander 20. 12. 1717 — 28. 5. 1719¹ ● Anders Sloss 28. 5. 1719 —
27. 8. 1720 ● Nils Sindoin 27. 8. 1720 — 14. 10. 1721² ● Henrik Silander
14. 10. 1721³ — 29. 12. 1733 ● Petter Frimodig 29. 12. 1733 — 8. 11. 1734
● Lpm Henrik Giermelin 8. 11. 1734 — 14. 2. 1735 ● Mathias Sunden
14. 2. 1735 — 4. 9. 1741² ● Anders Wilhelm Bergström 4. 9. 1741 — (?)

¹ JmtlR:iin ² Erosi ³ SMaaRR:stä

Teokset löytyvät Kouvolan kirjastosta.

Jalkaväkirykmentin virkatalot Valkealassa tilanteen vakiintuessa 1600-luvun lopulla

VJR

Evl – Jokela – Nuutti Heikinpoika Askoin (–1743)

Krs – Jokela – Niilo Matinpojan talo (aluksi
Eerikki Klemetinpojan Inkerilä)

Ktskrj – Jokela – Sipi Tuomaapojan talo

Mjt – Toikkala – Tapani Tuomaanpojan talo

Vrm – Käöpälä – Matti Tuomaanpojan talo

Talot olivat **kruununtaloja**

Huom! Alueluovutusten seurauksena muutoksia!

Ruotutalot/Ruodut

Ruotusotamiehet

- Ennalta määrätyt talot muodostivat ruodun
- Kunkin ruodun velvollisuus oli **hankkia** ja **ylläpitää** sotamiestä ja ...
- Huom! Varustamisvelvollisuus oli kruunulla, ts. **Ei verovapautta !!!**
- ... rakentaa sotilaan asuttamiseksi sotilastorppa pelto- ja niittytilkkuineen (Huom! Tämä riippui läänin tekemän sopimuksen sisällöstä)

Ruotutalolliset 1735

Kymenkartanon läänin jvR:n Kouvolan ja Rautjärven ruotu nro 31

Kouvolan	Kabunib Kabunip.	- 1.	6/6/4)
	Gouas Gouas.	- 1.	12/12/4)
	Gouet Gouet.	- 1.	6/6/4) 11.
Rautjärven	Dizford Gjalson	- 1.	4/4/4)

Jacob Erasmus

Sarakkeet: Perintö/Kruunu/Rälssi – Taloluku, Maakirjamanttaaliluku, Ruotumanttaaliluku.

Rusthollit

Ratsumiehet/rakuunat/jääkärit

- Rusthollit valittiin jo 1680-luvulla
- Velvollisuus **hankkia ja ylläpitää** ratsumiestä, vuodesta 1721 lähtien **rakuunaa**.
- Varustusvelvollisuus →
- **Vapautus talonverosta**
- Asuttaminen, esim. torppa
- Vuosipalkka

Rusthollit

- Kantokyykyisimmät talot valittiin rustholleiksi.
- Valkealaiset rusthollit varustivat ratsumiehen, vuodesta 1721 rakuunan Viipurin ja Savonlinnan läänin 1. Karjalan ratsuväkirykmenttiin, rakuunaeskadroonaan, kevyeen rakuunarykmenttiin.
- Alkuaan Everstiluutnantin komppanian rakuunaosaston vuoden 1685 pääkatselmuksessa valkealaisia rustholleja olivat numerot 122–150, jo 1690-luvulla rakuunaosaston lakkauttamisen jälkeen numerot 1–23 (Esim, GMR 1713).
- Jatkossa alueluovutusten 1721 ja 1743 seurauksena toistuvia muutoksia numeroinnissa.

Augmentti- eli aputalot

- Kun rusthollin vero ei riittänyt **ratsumiehen varusteisiin**, osoitettiin sille niin monta aputaloa, että kokoon saatiin tarvittava summa n. 60-80 kuparitaalaria
- Augmenttitalot ruodutettiin normaalissa järjestyksessä ruotutaloiksi !!!

Ratsuväkirykmentin virkatalot ja rusthollit

- Virkatalojen 1680–: John E. Roos, Officersbostellen i Finland under svenska tiden. SSvk 10: 174–246.
- Virkatalot 1721–1809: Kaarlo Wirilanderin teokset 1953 ja 1775. Löytyvät Kouvolan kirjastosta/varasto.
- Rusthollit: Suomen rusthollit 1884 -luettelo. Löytyy Kouvolan kirjastosta/varasto ja digitoituna Suomen Sukututkimusseuran SukuHausta.

Palkkaus

- Sotilaan ja rusthollien/ruotujen välinen asia
- Maakunnittain tehdyt sopimukset määrittivät osapuolien oikeudet ja velvoitteet
- Ruotutorppa viljelyksineen oleellinen osa palkkauksesta, mutta ei kaikkialla
- Pesti oli luonteeltaan ”toistaiseksi”
- Vuosipalkan maksoi rusthollit tai ruotu, ellei toisin oltu sovittu: UJR, HJR, TJR ja PJR, palkan maksoi kruunu.

Ruotusotilaan palkka

- 50 kuparitaalarin pääpalkka (lehmä ym.) ja 6 kuparitaalarin pestiraha
- Torppa (tupa, aitta, lato ja pihatto)
- $\frac{1}{2}$ tynnyrinalan pelto (tai 2 tynnyriä viljaa á 6 kuparitaalaria), kaalimaa ja kahden kesäkuorman verran heinämaata
- 6 hopeataalarin vuosipalkka

Sotilaalliset velvoitteet

- Kirkkoparaatit sunnuntaisin
- Pääkatselmukset
- Sodat. Suuri Pohjan sota, Hattujen sota, Pommerin 1. sota, Kustaa II:n sota, Pommerin 2. sota, Sota 1809–1809.
- Linnoitustyöt: Lappeenranta, Hamina, Hämeenlinna, Viapori, Helsinki, Loviisa, Svartholm mm.
- Kanavien rakentelu

Sotilasnimistä

VJR:n Everstiluutnantin komppania
Ruodut 1–13, 16, 19–37, 52–54, 57–61.

R.Nimi	1716	1725	
Pasala	4 Poosa	2 Påsa/Finne	
Luhtala	7 Luhtain		
Vesala	8 Rämäin	16 Rämä	
Kääpälä	12 Kämpä	3 Kääpä/Orbang	
Monola	16 Kärpelainen	4 Kärpelainen/Bahn	
Kiepula	Rångåin	?	

2 Paikallisyhteisöjen jäsenyys

Pitäjä 1. seurakunta

Kylä

Ruotutalot 1. talorypäs

Talo

Paikallisyhteisön jäsenyys

- Valtaosa ruotusotilaista oli syntyperäisiä paikkakuntalaisia
- Avioliitto solmittiin tavallisesti vasta pestinoton jälkeen ja aviopuoliso löytyi yleensä samasta pitäjästä, jopa samasta kylästä
- Sotilastorppa ja sen viljelykset kiinnittivät sotilaan lopullisesti kyläyhteisöön
- Sotilaan pesti oli pitkäaikainen 15-30 vuotta

Avioliittokenttä (Häme 1720-1.)

	Sotilaat	Koko väestö
Sama kylä	41,9 %	25,9 %
Eri kylä	31,4 %	43,4 %
Eri pitäjä	11,4 %	12,2 %
Ei tietoa	15,2 %	18,4 %
	N = 105	N = 1757

Työvoimaa

- Tehdessään rengintöitä rusthollarinsa tai ruotutalollistensa hyväksi sotilaalla oli oikeus, kuten muillakin rengeillä, renginpalkkaan
- Lisäksi ruotusotilaat muodostivat perheineen merkittävän osan maaseudun kausityövoimasta
- Palkkakiistat selvitettiin paikallisilla käräjillä

Työvoimaa

- Myös komppanioiden päällystö hyödynsi komppaniansa miehistöä esimerkiksi virkatalojensa kunnostuksessa ja uudisrakennuksia rakennettaessa.

Käsityöläisyys

- Sotilaat muodostivat merkittävän nurkkamestareina toimineen ryhmän maaseudulla.
- Maaseudun käsityöläisyyttä rajoittava lainsäädäntö tuki tätä antamalla sotilaille käsityöammatin harjoittamisen suhteen eräitä erioikeuksia.

Kirkonnikkareita, ym.

- Lammilla sotamies Petter Berg sai toukokuussa 1734 tehtäväksi Lammin pappilan kunnostamisen, vuonna 1735 Lammin kirkon penkkien uusinnan ja vuonna 1737 Hämeenkosken kappelin penkkien uusinnan. Vuonna 1738 hänellä oli kirkon kellotapulien ja katon korjaus- ja tervausurakassa apuna entinen sotamies Johan Bonde.
- Lähdevihje: Kirkontilit, pitäjänkokousten pöytäkirjat.

Suntiot - Kyrkoväktare

Vuosien 1752 ja 1773 asetusten mukaan
eronneet sotilaat olivat etuoikeutettuja
kirkonvartijan tehtävään.

Helpotti seurakunnan köyhäinhoitoa!

Lähdevihje: Kirkontilit, pitäjänkokousten pöytäkirjat.

3 Entä sitten?

Johtopäätöksiä

- Ruotuarmeijan miehistö muodosti kiinteän osan maatalousväestöä: Torpissaan asuessaan he olivat pääasiassa tavallisia maanviljelijöitä ja torppareita, jotka unohtivat usein olevansa sotilaita. Ruotusotilaat muodostivat perheineen myös maaseudun suurimman tilattomien väestöryhmä ja tärkein
- Jari Niemelä 1990, *Tuntematon ruotusotilas*. HT 157, s. 191; Jari Niemelä 1995, Ruotuarmeijan merkitys 1700-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa, s. 209.

- Sotilaiden sijoittuminen “pitkin pitäjiä” hajallaan oleviin ruotutorppiin heikensi sotilaiden keskinäistä kanssakäymistä ja korosti sotilaan roolia kyläyhteisönsä täysivaltaisena jäsenenä.
- Pysyvät taloudelliset ja sosiaaliset suhteet hallitsivat sotilaan arkea.

- Sotilaan käyttäytyminen vaikutti hänen hyväksymiseensä ”ruotuyhteisön jäsenenä”. Lars Ericson (Wolke) korostaa juuri tätä todetessaan, että ruodun etu oli se, että sotilas oli hyväkäyttöksinen.
- Lars Ericson (Wolke), *Svenska knektar*. Falun 2002: Historiska media, s. 147.

Ruotusotilaan elämä eron jälkeen

- Menettää palkkausetunsa
- Torppa siirtyy seuraajalle
- Uhkana pitäjänköyhyys: Valtaosa pitäjien köyhäinhoidon varaan joutuneista olikin entisiä sotilaita tai heidän leskiään (suurin turvaverkosta vailla oleva tilaton väestöryhmä)
- Jatkaa kausityövoimana
- Hoitaa paimenen tehtäviä
- Harjoittaa käsityöammattia. Mm. lainsäädäntö tuki sitä!

Kruunu kantoi vastuunsa

- Eläkejärjestelmä; Haavoittuneiden ja vammautuneiden lisäksi yli 25 vuotta palvelleilla mahdollisuus sotamieshuoneen eläkkeeseen.
- Eronneiden sotilaiden etuoikeus esim. seurakunnan suntuoksi
- Oikeus jatkaa itse raivaamien peltotilkkujen viljelystä
- Oikeus toimia maaseudun epävirallisina käsityöläisinä

Entä milloin järjestelmästä luovuttiin ?

- Suomessa ruotuväki purettiin 1809/1810
- Se otettiin käyttöön uudelleen Krimin sodan aikana
- Ruotsissa tehtiin vasta vuonna 1873 päätös lakkauttaa ruotuarmeija vähin erin seuraavan 33 vuoden aikana
- Mutta vielä vuonna 1939 kun Saksa hyökkäsi Puolaan Jönköpingin rykmentissä palveli kuusi vanhaa ruotusotamiestä

Mutta jotain jäi !

- Virkatalot
- Rusthollit
- Vakanssimaksut
- Eläkejärjestelmät
- Ja tukuittain ruotsinkielisiä sotilasnimiä

KIITOS !

